

BANK LENDING OFAIC OF KAZAKHSTAN

PhD докторы

Э.Ф.К.

экономика магістрi

^{1, 2}Мирас университеті, Шымкент, Қазақстан

³Аймақтық әлеуметтік-инновациялық университет, Шымкент, Қазақстан
e-mail: gshnet@bk.ru

доктор PhD

К.Э.Н.

магистр экономики

^{1, 2} Университет Мирас, Шымкент, Казахстан

³Региональный социально-инновационный университет, Шымкент, Казахстан

PhD

C.E.Sc.

master of Economics

^{1,2}Miras university, Shymkent, Kazakhstan

³Regional social and innovative university, Shymkent, Kazakhstan

Аннотация. Рассмотрена роль агропромышленного комплекса в обеспечении продовольственной безопасности страны и населения продуктами питания. Однако сезонность, неравномерность движения оборотных средств вызывают их нехватку в предприятиях АПК, поэтому они зачастую нуждаются в кредитных ресурсах. Проанализированы отраслевые и внутриотраслевые особенности кредитования сельскохозяйственного производства: высокая капиталоемкость и относительно низкая фондоотдача, несовпадение по времени

Abstract. The role of agro-industrial complex in ensuring food security of the country and population with food is considered. However, seasonal character, uneven movement of working capital cause their shortage in the enterprises of AIC, so they often need loan resources. The sectoral and intrasectoral features of lending to agricultural production are analyzed: high capital intensity and relatively low capital productivity, mismatch of cost and income periods in time, technological cycle duration, continuity of production process and reproduction inherent of agriculture, long turnover of circulating assets, specific collateral, close relationship with natural and climatic conditions, plant and animal life, which identify less favorable condition of agricultural producers for lending, compared with other industries. The problems that hinder the development of lending relations in agricultural sector are shown: high interest rates for the use of loans, difficulty in analyzing creditworthiness, the need for multi-term loans, insufficient public support for agriculture. Its need for the development of risk management infrastructure in agro-industrial production has been identified. The proposed introduction of expert systems and IT-technologies in the analysis of the creditworthiness of borrowers.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, банки второго уровня, государственная поддержка, кредитоспособность, процентная ставка, залог, страхование, инфраструктура.

Keywords: agri-industrial, second-tier banks, government support, creditworthiness, interest rate, mortgage, insurance, infrastructure.

Қазақстан Республикасының қазіргі кезеңдегі негізгі міндеттерінің бірі отандық экономиканың драйвері ретінде бәсекеге қабілетті агроөнеркәсіп кешенін құру болып табылады. Бұл үшін ауыл шаруашылығында еңбек өнімділігін арттыру, қайта өңдеу секторын дамыту, жыртылған жерлердің 15

Тек қана Қазақстанда ғана емес, бүкіл әлемдік несие нарығында екінші деңгейлі банктер үшін ауыл шаруашылығын несиелеу инвестициялаудың тартымды бағыты болып табылмайды. Ауыл шаруашылығы экономиканың бір саласы ретінде ауыл шаруашылық кәсіпорындарды несиелеу бойынша ұйымдастырушылық ерекшеліктеріне ие. Несие ұйымдары осы ерекшеліктерді ескере отырып, несие өнімін әзірлеуі қажет. Ал бұл, өз кезегінде, ауыл шаруашылық несие алушылардың қажеттіліктеріне толығымен сәйкес болуға және оның қолжетімділігін арттыруға септігін тигізеді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Зерттеу жұмыстарының теориялық және әдістемелік негіздері ретінде отандық және

шетелдік ғалымдардың ауыл шаруашылығын несиелеу жайлы еңбектері, ой-пікірлері мен зерттеулері қарастырылды. Мақаланың мақсатына сәйкес таңдалған әдістемелік құралдар ретінде ақпараттарды іріктеудегі жүйелік ұстаным, ағымдағы ахуалды зерттеп, сипаттаудағы сандық және сапалық әдістер, сондай-ақ экономика-статистикалық және салыстырмалы талдау әдістері қолданылды.

Зерттеліп отырған мәселеге байланысты абстрактылы-логикалық әдіске әдебиеттік көздердің үлкен ауқымы, бірқатар нормативті-құқықтық құжаттар зерттелген. Абстрактылы-логикалық әдіс банктер тарапынан несиелеуді ұйымдастыруға әсер ететін ауыл шаруашылығының ерекшеліктерін салалық және салаішілік топтарға топтастырып қарастырғанда қолданылды. Осы әдістің нәтижесі негізінде ауыл шаруашылығындағы шаруашылық жүргізу-ші субъектілерді несиелеудің ерекшеліктері де, өзіндік кемшіл тұстары да анықталынды. Бұл зерттеу жұмысының сапасын арттыруға тікелей септігін тигізді.

Мақаланың талдау бөлімі ауыл шаруашылығы бойынша несиелеудің мәліметтері жинақталып, ұсынылатын банктік ресми статистикалық ақпараттарының негізінде орындалды.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Ауыл шаруашылығының несиелеу процесіне әсер ететін ерекшеліктері бірқатар. Соның бірі өндірістің маусымдық сипаты болып табылады. Өндірістің маусымдылығы өндірістік кезең мен жұмыс уақытының сәйкес келмеуі болып табылады. Маусымдылық факторы өсімдік шаруашылығына да, мал шаруашылығына да тән. Дайындық қыстан немесе жаздан басталады. Бұл кезеңде ауыл шаруашылық техниканы жөндеу, тұқымдарды, тыңайтқыштарды, жанар-жағар майларды сатып алу, ауыл шаруашылық жұмыстарын жүргізу бойынша инфрақұрылымды әзірлеу жұмыстары жүзеге асады. Ауыл шаруашылық өндірушілерге келесі шығындық кезең сәуір және мамыр айларында болады. Осы кезеңде қысқы егін бойынша жинау науқаны және көктемгі егістік бойынша егіс науқаны жүзеге асады. Жазда көктемде егілген егіс бойынша жинауға дайындық, соңынан егіс жиыны іс-шаралары жасалады. Өндірістік кезең қазан айында қыста қыстап өсе беретін дақылдарды егумен аяқталады. Қаржылық кезең қарашада өнімді өткізуден кейінгі кіріс түскенде аяқталады.

Мал шаруашылығында шығынның жоғары дәрежеде болуы малды сатып алумен

және малды бағып, бордақылауға қажетті жемшөп қорының қажет болуымен байланысты. Мал шаруашылығында несиелеудің объектісі ретінде мал шаруашылығының қора-қопсысы, ауыл шаруашылық техника, жанар-жағар май материалдарын сатып алу саналады. Мал шаруашылығында маусымдылық аз деңгейде болып табылады. Ірі жемшөп фермалары мен құс фабрикасы өнеркәсіптік технологиялар арқасында жыл бойы өнім шығарады. Сондықтан, мал шаруашылықтары үшін несиелеу ұйымдары кірістерді алу мерзімдерін ескере отырып, несиені өтеу кестесін мейлінше икемді қолданғаны жөн.

Ауыл шаруашылығының тағы бір ерекшелігі – өздігінен көбею қабілеті. Барлық ауыл шаруашылығы өнімдері сатылмайды, олардың бір бөлігі айналым қаражатын толтыру үшін пайдаланылуы мүмкін (мысалы, сүт, тұқымдар, жем). Бұл сатудан кірістердің төмендеуіне әсер етуі мүмкін, өйткені өндірістік бір бөлігі шаруашылық ішілік айналымы үшін пайдаланылады. Несиелеу ұйымдары ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің қаржылық көрсеткіштерін талдау кезінде мұны ескеруі керек. Коммерциялық банк шығарылған қарыз сомасын анықтау кезінде ескеруі тиіс. Ауыл шаруашылығында өндіріс, сонымен қатар айналымдағы активтер айналымының ұзақтығын айқындайтын ұзақ уақыт циклына ие болғанымен ерекшеленеді. Мысалы, мал шаруашылығында өндіру үшін 14 ай қажет, өсімдік шаруашылығында бұл цикл 24 айға дейін созылуы мүмкін. Бұл үрдістің ұзақ циклі ауыл шаруашылық өндірісінің шығысын және кірістерді орындау уақытының арасындағы айырмашылықты тудырады. Бұл әлеуетті қарыз алушының несиелеу қабілеттілігін банк тарапынан талдауға қиындық тудырады, өйткені кәсіпорын шығындарының нәтижелері ұзақ уақыт өткен соң ғана белгілі болады. Қарызды қайтару көзі алынған қаражат болып табылады, сондықтан ауыл шаруашылығында орта және ұзақ мерзімді несиелерге қажеттілік жоғары дәрежеде болып табылады. Қарызды қайтару көзі алынған қаражат болып табылады, сондықтан ауыл шаруашылығында орта және ұзақ мерзімді кредиттер үлкен дәрежеде қажет [3].

Ауыл шаруашылығы жоғары тәуекелмен сипатталады. Ауыл шаруашылығында өндіріс табиғи-климаттық жағдайлардан (құрғақшылық, эпидемия, өрт және т.б.) байланысты, бұл ауыл шаруашылығын несиелендіру тәуекелін бірнеше есеге арттырады. Несиелік мекемелерді қаржылан-

дыруға ынталандыру үшін тәуекелдерді азайтудың тиімді жүйесі қажет, ол сақтандыру арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін. Несиелік мекемелерді қаржыландыруды ынталандыру үшін тәуекелдерді азайтудың тиімді жүйесі қажет, бұл да ауыл шаруашылық дақылдарын және жануарларды несиені өтеу кепілдігі ретінде қамтамасыз ету арқылы мүмкін. Алайда, ауыл шаруашылық сақтандыру – бұл сақтандыру компанияларының сақтандыру түрлерінің ең қиын түрі, өйткені сақтандыру төлемдері сақтандырушылар жинаған сақтандыру сыйлық ақыларынан жиі асып түседі. Сондықтан көптеген елдерде ауыл шаруашылық сақтандыру мемлекеттік қатысуымен ұйымдастырылады. Сондықтан көптеген елдерде ауыл шаруашылық сақтандыру мемлекеттік қатысуымен ұйымдастырылады. Ауыл шаруашылығының несиелік тәуекелін бағалардың теңсіздігін және төмен кірістілігі арттырады екен. Өнімді өткізу мерзімінде ауыл шаруашылық өніміне бағалардың ауытқуы орын алады. АҚШ және Еуропа елдерінде ауыл шаруашылық өндірушілердің табысына бағалардың төмендеуі әсер етпейтін әдістер, яғни форвардтық және фьючерстік келісімшарттар қолданылады.

Қазақстанда бұл әдістер қолданылмайды. Форвардтық келісім алдын ала белгіленген бағамен белгілі бір өнім берушіге өнім жеткізу туралы келісім болып табылады. Біздің ойымызша, негізгі себеп – транзакциялардың «бейресми сипаты» және сатып алушының талаптары бойынша мәмілелерді жүзеге асыруға мәжбүрлейтін ауыл шаруашылық өнім берушілердің төмен сауда-саттық қуаты. Фьючерстік келісімшарттар – белгілі бір сатып алусыз келісімшарт, оның орындалу бағасы нарықпен анықталады. Оны қолдану үшін дамыған нарық қажет, өкінішке орай, Қазақстанда нарықтың деңгейі төмендеу болып тұр. Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді несиелеуді ұйымдастыруға ықпал ететін салалық ерекшеліктермен қатар, ауыл шаруашылығының салалық ерекшеліктері маңызды рөл атқарады. Несиелік саясатты әзірлеу кезінде мемлекеттік және несиелік ұйымдар ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің құрылымын мөлшеріне, ұйымдастыру формасына, мамандануына қарай ескерілуі қажет. Ауыл шаруашылық тауар өндірушілері ірі, орта және шағын өлшемді болады. Сол өлшемдеріне байланысты тартылған несиелік ресурстарының мөлшеріне деген қажеттілік өзгереді.

Кез келген саланы несиелеудің негізгі шарттары: қарыз алушының несиелік қабілеттілігінің деңгейі; қарыз шарттары; пайыздық мөлшерлеме; несиелік сомасы; несиелеу процедурасы; несиені өтеу кестесі; несиені қайтару түрі. Ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерін несиелендіру тәртібі басқа салалардан қарыз алушыларын несиелеуден өзгеше емес, бірақ ауыл шаруашылығы өндірісінің ерекшеліктері несиелік үрдістің әрбір сатысына әсер етеді. Бұл әсерлер келесідей болады: ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің несиелік қабілеттілігін талдаудағы қиындықтар; орташа және ұзақ мерзімді қарыз алушыларға деген қажеттілік; жеңілдік кезеңінің болуы; кредиттік тәуекелдің өте жоғары деңгейі (табиғи және экономикалық); несиені өтеудің мемлекеттік кепілдігі болған жағдайда ғана несиелендіру (1 сурет).

Жалпы, ауыл шаруашылығын банктік несиелеуін ұйымдастыру мынадай ерекшеліктерге ие:

- ауыл шаруашылық субъектілерінің несиелік қабілеттілігінің деңгейін бағалаудың күрделілігі өндірістік процеске әсер ететін көптеген ықтималдық факторларының болуымен түсіндіріледі;
- ұдайы өндіріс үрдісінің ұзақтығына байланысты орта мерзімді және қысқа мерзімді несиелерге қажеттігі;
- несиені өтеу үшін жеңілдікті кезеңі бар икемді өтеу кестесіне негізделген ауыл шаруашылығы өндірісінің маусымдық деңгейі;
- банкілерді ауыл шаруашылық тауар өндірушілеріне кепілдік пен жоғары пайыздық мөлшерлемелерде ғана қарыз беруді мәжбүрлейтін жоғары салалық тәуекел;
- ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің өлшеміне, мамандануына және құқықтық нысанына қарай дифференциациялануы несиелерді ұйымдастыру шығындарын арттырады, бұл банк комиссиясының сомасына әсер етеді.

Бұл ерекшеліктер экономиканың басқа салаларымен салыстырғанда ауыл шаруашылығының несиелеудің қолайсыздығымен сипатталады [4,5].

Ауыл шаруашылығына тән ерекшеліктері банктік несиелік беру көлеміне қатты әсер етеді. Қазақстанда 2015-2018 жылғы мәліметтер бойынша талдау негізінде ауыл шаруашылығында несиелік берудің төмен белсенділігі анықталды, яғни төрт жылдық көрсеткіштердің орта есебінен банкілердің ауыл шаруашылығын несиелеуі 4,9%-ды құрап отырғандығы дәлел болып табылады (1 кесте).

Экономический механизм хозяйствования

Ауыл шаруашылығының салалық ерекшеліктері	Несиеуудің шарттары	Несиеуеу үдерісіне әсер ету
Өндірістік маусымдық сипаты	Несиеқабілеттіліктің талдауы	Несиеқабілеттілікті талдаудағы қиыншылықтар
	Несиеуудің мерзімі	Орта мерзімді және ұзақ мерзімді несиеулердің қажеттілігі
	Несиеуі өтеудің кестесі	Несиеуі өтеудің икемді кестесі - Жеңілдікті кезеңнің болуы
Өндіріс үдерісінің үздіксіздігі	Несиеуудің мерзімі	Несие тәуекелінің деңгейін арттыратын өндірістік үдеріс шегіндегі несие ресурстарының болуы
Өзін-өзі өндіруге қабілеттілік	- Несиеуінің өлшемі - Несиеқабілеттілік деңгейі	Өнімді өткізуден пайданың төмендеу мүмкіндігі
Айналым құралдарының айналым ұзақтығы	Несиеуеу мерзімі	Орта мерзімді және ұзақ мерзімді несиеулердің қажеттілігі
	Несие қабілеттілікті талдау	қаржы жылы аяқталғаннан кейін есептелуі мүмкін кредит қабілеттілігінің көрсеткіштерін есептеудің күрделілігін арттыру
Табиғи-климаттық жағдайларға тәуелділік	Несие қабілеттілікті талдау	Несие тәуекелін арттыру, ауыл шаруашылық тауар өндірушілердің көрсеткіштерінің төмендеуі
	Несиеуі қамтамасыз ету	Міндетті түрдегі несие қайтарымдығының мемлекеттік кепілдендіруі мен тәуекелдік сақтандырылуы
Тәуекелдердің жоғарғы деңгейі	Несиеуі қамтамасыз ету	Несиеуінің қамтамасыз етілген жағдайында ғана несиеуеу. Несие тәуекелін хеджирлеу әдісінің қолданылуы (форвардтық және фьючерстік келісімшарттар)
Салаішілік ерекшеліктер	Несиеуудің шарттары	Несие өнімінің дифференциациялануы

Ескерту: автормен құрастырылған

1 сурет – Ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерді банктік несиеуеу шарттарына ауыл шаруашылығы ерекшеліктерінің әсер ету факторлары

1 кесте – Коммерциялық банктердің салаларды несиеуеудегі ауыл шаруашылығының үлесі, млн тг.

Несиеуеу саласының атауы	жылдар				
	2015	2016	2017	2018	орта есеппен
Жалпы салаларды несиеуеу	12 728 881	12 636 213	12 756 927	12 772 759	12 723 695
Үлестік салмағы, %	100%	100%	100%	100%	100%
Ауыл шаруашылығын несиеуеу	525 335	683 749	724 309	595 614	632 251
Үлестік салмағы, %	4,1%	5,4%	5,7%	4,7%	4,9%

Ескерту: [6] дереккөз негізінде автормен дайындалған

Ауыл шаруашылығын екінші деңгейлі банктер тарапынан қаржыландырудың өсуі келесі факторлармен кері тартылуда: ауыл шаруашылығында салалық тәуекелдерді консервативтік бағалау, салалық тәуекелдерді тиімді хеджирлеу құралдарының болмауы, ауылдық жерлерде өтімділік кепілдігінің төмендігі, жобаларды қаржыландыруға қажетті ұзақ мерзімді қор жинау көздерінің жетіспеушілігі, ауыл шаруашылық жобаларды талдау әдістемесінің на-

шарлығы. Екінші деңгейлі банктер қысқа мерзімді өндірістік процесті қамтамасыз ету үшін айналым капиталын толтыру үшін негізінен ірі, орнықты шаруашылықтарға қарыз береді.

Қазақстанның ауыл шаруашылығындағы банктердің төмен белсенділігінің себебі шешілуі мемлекеттік реттеу арқылы ғана мүмкін сыртқы факторлармен ғана емес, сонымен қатар банктегі несиеуілік тәуекелді тиімсіз басқаруда болуы мүмкін.

Коммерциялық банктерді несиелеу тәртібі несиелендіру портфелінің сапасын қамтамасыз ететін әр қарыз алушының несиелік қабілеттілігі мен сапасының бағалауына негізделген. Бұл қағидат агроөнеркәсіптік өндірушілердің несиелік тәуекелді арттыратын және бағалауды қиындататын жоғарыда аталған ерекшеліктеріне байланысты несиелендіруге жарамсыз болып табылады. Агронесиелеу нарығында өз қызметін кеңейту үшін банктер өздерінің несиелендіру саясатын өзгертуі қажет.

Мәселені шешу үшін халықаралық тәжірибе негізінде банктерді несиелік процеске енгізу ұсынылады: банк құзыретін дамыту; ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің кредиттік қабілеттілігін талдауда IT-технологияларды пайдалану; агроөнеркәсіп кешенінің құндық тізбесін несиелеу; ауыл шаруашылығын қамтамасыз етуде қауіп-қатерді беру әдістерін қолдану.

Ауыл шаруашылық тауар өндірушілерін несиелеу кезінде банктер әлеуетті қарыз алушының несиелік қабілеттілігін анықтауда қиындықтарға тап болады. Мұның себептері, бір жағынан, ауыл шаруашылық кәсіпорындарының қаржы қызметінің жарамсыздығы және екінші жағынан, жеткілікті қаржылық талдау үшін банк қызметкерлерінің жеткілікті біліктілігінің болмауы болып табылады. Сапалы қаржылық талдау жүргізу үшін арнайы білімдер, скорингтік модельдер және портфельдік мониторинг жүргізу қажет. Қазақстандағы екінші деңгейлі банктер ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерді несиелендіруге мамандандырылмағандықтан, мұндай несиелендіру тәжірибесі бар банк мамандары аз болып келеді. Сараптамалық бағалауды тиімді пайдалану үшін қазақстандық банктер банктік қызметкерлерінің біліктілік деңгейін көтеруі қажет. Ауыл шаруашылық өндірушінің несиелік тәуекел деңгейін бағалау және тиімді мониторинг жүргізу, әсіресе егін егу немесе егін жинау науқандары кезінде ауыл шаруашылығы өндірісінің арнайы білімі қажет.

Көптеген шет мемлекеттерде қарыз алушының несиелендіру қабілеттілігін талдау үшін банктік үрдіске IT-технологияларды енгізу аса тиімді болды. Банктік қызметкерлері ақпараттық технологиялардың көмегімен ауыл шаруашылығына тән тәуекелдерді талдай алады, мәселен, қарыз алушылардың дефолтқа ұшырау ықтималдылық деңгейін анықтай алады, ағымды нарықтық жағдайды ескере біледі. Параметрлік модельдерді пайдалану банктерге несиелендіру

бойынша шешімді қабылдау кезінде шаруашылық өлшемін, егін өтімділігін, өнімділік шамасын болжауды және т.б. сияқты факторларды қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл банктерге әр қарыз алушыға жеке көзқараспен қарап, қызмет көрсетуіне мүмкіндік тудырады. Несиелендіру бойынша пайыздық мөлшерлемені саралауға және белгілі бір параметрлер бойынша құрылымдық несиелендіруді қамтамасыз етуге мүмкіншілік туындайды.

Кейбір елдерде қосылған құн тізбегін несиелендіру қолданылады, яғни оның атауы ағылшын тілінен алғанда, Value Chain Finance – ауыл шаруашылық өнімі үшін материалдарды жеткізушілерден және өнімдерді сатып алушылардан қосылған құн тізбегін несиелендіруді жүзеге асыруды білдіреді. Бұл ауыл шаруашылық несиелердің несиелік тәуекелін айтарлықтай мөлшерде төмендетеді. Мұның негізгі мәні мынадай: банк жеке қарыз алушыны ғана емес, өндірістік тізбектің әрбір қатысушысын несиелендіреді. Мұнда несиелік тәуекел және несиелендіру шығындары төмендейді. Мұндай ұстаным ауыл шаруашылық өндірістік тиімділігін арттырады. Өндірістік барлық қатысушылары арнайы компаниялар немесе кооперативтер құра алады, ауыл шаруашылығына несиелендіру ресурстарының қолжетімділігін арттырады [7].

Агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың жаңа мемлекеттік бағдарламасының негізгі бағыттарының бірі ретінде несиелендіру қолжетімділігін арттыру, ауыл шаруашылық кооперативтерін дамыту болып табылады. Ауыл шаруашылық кооперативтерін құрудың ұйымдастырушылық-құқықтық формасын жүзеге асыру үшін тіркеу процедурасы өзгертілді, заңды тұлғалар кооперативті құруға қатыса алады, субсидиялар мен мемлекеттік қолдаудың басқа да түрлерін алу мүмкіндігіне ие болады [8].

Тұжырымдар.

1. Ауыл шаруашылығын несиелеуде шетелдік тәжірибені пайдалану үшін коммерциялық банктер агроөнеркәсіптік кешендегі тәуекелдерді басқару инфрақұрылымын дамытуда мемлекеттік қолдауды қажет етеді.

2. Агроөнеркәсіптік кешендегі қаржы-несиелендіру қатынастарына мемлекеттік ықпал ету өзін-өзі реттеу факторларының әсерін ескере отырып, көбею үшін оңтайлы жағдайлар жасау үшін азайтылуы керек. Оларға мыналар жатады:

♦ агроөнеркәсіптік кешен кәсіпорындарына несиелендіру бюросын құру, олар ферма иелерінің өз шаруашылықтары туралы

ұсынған ақпараттарының шынайылығын тексереді, ауыл шаруашылық өндірушілердің сенімділік рейтингтерін құрады;

◆ несиені қамтамасыз ету ретінде пайдаланылуы мүмкін фьючерстік және форвардтың келісімшарттар сияқты құралдар арқылы бағалық тәуекелді төмендету үшін биржалық нарықты дамыту;

◆ несиелік тәуекелді төмендету үшін сақтандыру мен көпілдендірудің тиімді жүйесін дамыту.

3. Жоғарыда қарастырылған ауыл шаруашылығын несиелендірудің оңды әлемдік тәжірибесі қазақстандық коммерциялық банктерде тиімді түрде қолданылса болады. Жаңа технологиялардың және әдістеменің көмегімен екінші деңгейлі банктер несиелік тәуекелді және ауыл шаруашылық тауар өндірушілердің несиелеу деңгейін айтарлықтай дәрежеде төмендете алады.

Әдебиеттер тізімі

1 Шинет Г.Ф., Мунасипова М.Е., Агабекова Г.Н. Түркістан облысында халықты азық-түлікпен қамтамасыз етудегі үй шаруашылықтарының ролі // Аграрлық нарық проблемалары. - 2018. - №3. - Б.134-140.

2 Қазақстан Республикасы агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. [Электронды ресурс]. - 2016. - URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1700000420> (дата обращения: 29.01.2019).

3 Неживенко Е.А., Новикова И.А. Исследование эффективности субсидируемой деятельности региональных сельскохозяйственных производителей // Социум и власть. - 2013. - №4(42). - С. 96-102.

4 Еремина О.И. Банковское кредитование аграрного сектора экономики // Теория и практика общественного развития. - 2015. - № 24. - С. 160-162.

5 Логинова О.А. Государственное кредитование сельского хозяйства: исторический аспект // ИнВест-Регион. - 2012. - № 1. - С. 79-82.

6 Официальный интернет ресурс [Электронный ресурс]. - 2018. - URL: <https://nationalbank.kz> (дата обращения: 29.01.2019).

7 Звоноренко А.С. Банковские кредитования сельхозпроизводителей как инструмент повышения эффективности сельского хозяйства страны // Бизнес образование право. Вестник Волгоградского института бизнеса. - 2014. - № 2(27). - С. 212-216.

8 Акимбекова Г.У., Аюлов А.М., Егизбаева Г.К. Кооперирование малых форм хозяйствования в АПК Республики Казахстан // Проблемы агорынка. - 2015. - №2. - С.79-85.

Әдебиеттер тізімі

1 Shinet G.F., Munasipova M.E., Agabekova G.N. Tyrkistan oblysynda halyqty azyq-tylikpen qamtamasyz etudegi yj sharuashylyqtarynyң roli // Agrarlyk naryk problemalary. - 2018. - №3. - B.134-140.

2 Қазақстан Respublikasy agroönerkәсіptik keshendi damytudyң 2017-2021 zhyldarға arnalan memlekettik bardarlamasy. [Jelektronny resurs]. - 2016. - URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1700000420> (data obrashheniya: 29.01.2019).

3 Nezhivenko E.A., Novikova I.A. Issledovanie jeffektivnosti subsidiruemoj dejatel'nosti regional'nyh sel'skhozjajstvennyh proizvoditelej // Socium i vlast'. - 2013. - №4(42). - S. 96-102.

4 Eremina O.I. Bankovskoe kreditovanie agrarnogo sektora jekonomiki // Teorija i praktika obshhestvennogo razvitija. - 2015. - №24. - S. 160-162.

5 Loginova O.A. Gosudarstvennoe kreditovanie sel'skogo hozjajstva: istoricheskij aspekt // InVest-Region. - 2012. - № 1. - S. 79-82.

6 Oficial'nyj internet resurs [Jelektronnyj resurs]. - 2018. - URL: <https://nationalbank.kz/> (data obrashheniya: 29.01.2019).

7 Zvonorenko A.S. Bankovskie kreditovaniya sel'hozpproizvoditelej kak instrument povysheniya jeffektivnosti sel'skogo hozjajstva strany // Biznes obrazovanie pravo. Vestnik Volgogradskogo instituta biznesa. - 2014. - № 2(27). - S. 212-216.

8 Akimbekova G.U., Ajulov A.M., Egizbaeva G.K. Kooperirovanie malyh form hozjajstvovaniya v APK Respubliki Kazahstan // Problemy agrorynka. - 2015. - №2. - S.79-85.